

8.7.2020

Espoon vanhusneuvoston huomiot hallituksen esitysluonnoksesta sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisen uudistusta ja maakuntien perustamista koskevaksi lainsäädännöksi

Vanhusneuvosto toteaa lausuntonaan yllä mainitusta uudistuksesta seuraavaa:

SOTE-maakuntalaki

Järjestämismääräys (§ 7)

Sote-maakunta vastaa sille lailla säädettyjen tehtävien hoitamisesta (järjestämismääräys), asukkaan laissa säädettyjen oikeuksien toteutumisesta ja palvelukokonaisuuksien yhteensovittamisesta sekä järjestettävien palvelujen ja muiden toimenpiteiden:

- 1) yhdenvertaisesta saatavuudesta;
- 2) tarpeen, määrän ja laadun määrittämisestä;
- 3) tuottamistavasta
- 4) tuottamisen ohjauksesta ja valvonnasta;
- 5) viranomaiselle kuuluvan toimivallan käyttämisestä

Sotejärjestämislain 8 §: n mukaan Sote-maakunnalla on oltava riittävä osaaminen, toimintakyky ja valmius vastata sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä **ja sen on huolehdittava asukkaidensa palvelutarpeen mukaisesti sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuudesta kaikissa tilanteissa.**

Tämä edellyttää, että sote-maakunnalla on oltava **riittävä oma palveluntuotanto.**

Sote-maakunnan järjestämismääräys on vaativa ja kattava. Lain perustelujen mukaan: ”Rahoitusmallin tulisi samalla sisältää tämän tavoitteen kanssa yhteensopivat kannusteet kustannusten kasvun hallintaan. Tällä turvattaisiin osaltaan julkisen talouden kestävyyttä. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelutarpeen kasvu otettaisiin etukäteen huomioon sosiaalimenojen kehityksen pitkän aikavälin ennustemallin (some-malli) osoittaman muutoksen mukaisesti siten, että some-mallin osoittamasta **palvelutarpeen kasvusta otettaisiin huomioon 80 prosenttia.**

Mikäli maakuntaindeksissä käytettäisiin esim. yleisen ansiotasoindeksin sijasta maakuntien ansiotasoindeksiä, **sote-maakunnilla ei olisi kannusteita ansiotasokehityksen hillintään, koska valtio rahoittaisi palkankorotuksen täysimääräisesti.**

Laskennallista **arviota palvelutarpeen kasvusta ei tulisi ottaa etukäteen täysimääräisesti** huomioon, jotta sote-maakunnille jää kannuste kehittää toimintatapojaan ja uudistaa palveluja. Kustannusten kasvun hallinnan tavoitteen näkökulmasta rahoitusmallissa käytettäisiin palvelutarpeen huomioivana muutosprosenttina 80 prosenttia some-mallin mukaan arvioidusta kasvuprosentista. ”

Vanhusneuvosto on huolestunut resurssien riittävydestä. Palvelutarpeen kasvu tulee ottaa huomioon ja tarvetta ei pystytä tyydyttämään ilman riittävää henkilöstöä.

Espoon vanhustenpalvelut Länsi-Uudenmaan sote-maakunnassa

Espoon väestöennusteen 2019–2028 mukaan Espoon väestö ikääntyy. (65 vuotta täyttäneiden määrä kasvaa ennustekaudella 14 700 asukkaalla ja 75 ja 85 vuotta täyttäneiden määrät 12 800 ja 3 200

8.7.2020

asukkaalla.) Paljon palveluja tarvitsevien yli 85-vuotiaiden määrän kasvun huippu ajoittuu juuri vuosiin 2022-2025 eli sote-lainsäädännön voimaantulon aikaan. Paikkatarpeen kasvun lisäksi hoivakotien henkilöstömitoitusta nostetaan lakisääteisesti merkittävästi. Espoon vanhusneuvosto on useita kertoja kiinnittänyt huomiota jo nyt vallitsevaan kotihoidon ja hoivakotien hoitajapulaan. Jos henkilöstöä ei ole saatavissa, miten palvelutuotanto turvataan? Myös sosiaalipalvelut vaikuttavat jääneen uudistuksessa huomiotta. Koronapandemia on myös korostanut tarvetta nostaa alan henkilökunnan palkkausta ja tehdä työstä inhimillisempää.

Uudistus strategioineen, hyvinvointisuunnitelmineen, tavoitteineen, moniportaisine organisaatioineen, ohjaajineen ja valvoineen kohtaa totuuden hetken, kun maakunnan budjetin konkreettinen sopeutus tehdään ja nähdään, mihin sote-maakunnalle annetut resurssit riittävät. Ruohonjuuritason henkilöstön työpaine on jo nyt kohtuuton. Viime kädessä kärsijänä on asiakas, vanhus ja lähityöntekijät, jotka näkevät palvelutarpeen, mutta eivät pysty vastaamaan siihen. Tämän vuoksi henkilökuntaa on palkattava lisää ja tarvittaessa nostettava palkkoja. Hienoilla suunnitelmilla ja lain pykälillä meitä ei hoideta.

Vanhusneuvosto ehdottaa, että koska työntekijöitä ei ole noin vain saatavissa, julkinen palvelujen järjestäjä hyödyntäisi enemmän eri ammattiryhmiä mukaanlukien yhteistyötä yksityisen sektorin kanssa. Tosiasia on että palvelujen tuottamiseen tarvitaan uusia toimintatapoja. Palveluja tulisi lähteä kehittämään ihmisten tarpeista lähteviksi, ei liian tiukasti ohjauksella sitoen. Perusterveydenhuollon ja sosiaalihuollon palvelujen vahvistaminen on välttämätöntä paitsi palvelujen tarpeiden myös erikoissairaanhoidon kustannusten hillitsemiseksi.

Ehdotuksen mukaan palvelut tulisi toteuttaa yhteen sovitettuina palvelukokonaisuuksina sekä maakunnan väestön tarpeet huomioon ottaen lähellä asiakkaita, lähipalveluina. Palveluja voitaisiin koota suurempiin kokonaisuuksiin sote-maakunnan alueella silloin, kun se on tarpeen niiden saatavuuden ja laadun turvaamiseksi tai kun palvelujen tarkoituksenmukainen, kustannusvaikuttava ja tehokas toteuttaminen edellyttävät sitä. Vanhusten näkökulmasta lähipalvelut olisivat tärkeitä, mutta taloudellinen tilanne johtanee keskittämiseen.

Noin 460 000 asukkaan, joista espoolaisia n. 290 000, Länsi-Uudenmaan sote-maakuntaan esitetään kuuluvaksi **Espoo, Kauniainen, Hanko, Raasepori, Inkoo, Siuntio, Lohja, Karkkila, Kirkkonummi, Vihti**. 23 §:n mukaan maakuntavaalit toimitetaan välittöminä, salaisina ja suhteellisina. Kaikilla äänioikeutetuilla on yhtäläinen äänioikeus. Oletettavaa on, että maakuntaneuvoston jäsenistä merkittävä osa on espoolaisia.

Vanhusneuvostolla ei ole tietoa muiden Länsi-Uudenmaan kuntien palvelutasosta ja mitä yhdenmukaistaminen tulee vaikuttamaan palvelujen ja esim. omaishoidontuen tasoon ja saatavuuteen. Vanhusneuvosto esittää, ettei palvelutasoa lasketa minimitasolle, vaan monistetaan parhaat käytännöt.

Osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista (Maakuntalaki 29 §)

Sote maakuntalain 29 §:ssä säädetään osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista. Osallistumista ja vaikuttamista voidaan edistää erityisesti:

- 1) järjestämällä keskustelu- ja kuulemistilaisuuksia sekä asukasraateja;
- 2) selvittämällä asukkaiden mielipiteitä ennen päätöksentekoa;

8.7.2020

- 3) valitsemalla palvelujen käyttäjien edustajia sote-maakunnan toimielimiin;
- 4) suunnittelemalla ja kehittämällä palveluja yhdessä palvelujen käyttäjien kanssa;
- 5) järjestämällä mahdollisuuksia osallistua sote-maakunnan talouden suunnitteluun;
- 6) tukemalla asukkaiden, järjestöjen ja muiden yhteisöjen oma-aloitteista asioiden suunnittelua ja valmistelua

Vanhusneuvosto toivoo, että lain mukaisia osallistumis- ja vaikuttamistilaisuuksia otettaisiin käyttöön aiempaa aktiivisemmin.

Vanhusneuvoston asema vaikuttamistoimielimenä (Maakuntalaki 32 §)

Sote-maakuntahallituksen on asetettava ikääntyneen väestön osallisuus- ja vaikuttamismahdollisuuksien turvaamiseksi sote-maakunnan vanhusneuvosto. Vaikuttamistoimielinten jäsenet valitaan sote-maakunnan kunnissa toimivien vastaavien vaikuttamistoimielinten jäsenistä siten, että kustakin vaikuttamistoimielimestä valitaan vähintään yksi edustaja. Lisäksi vaikuttamistoimielimiin voidaan valita muita henkilöitä. Sote-maakuntahallituksen on huolehdittava edellä tarkoitettujen elinten toimintaedellytyksistä.

Vanhusneuvostolle tulee antaa mahdollisuus vaikuttaa sote-maakunnan toiminnan suunnitteluun, valmisteluun, toteuttamiseen ja seurantaan asioissa, joilla on tai joilla vaikuttamistoimielin arvioi olevan merkitystä ikääntyneen väestön ja heidän tarvitsemiensa palveluiden kannalta ja vaikuttamistoimielimet tulee ottaa mukaan osallistumisen ja kuulemisen kehittämiseen maakunnassa. Vanhusneuvostoille ei voida delegoida toimivaltaa eikä sen kokoonpanoon tarvitse soveltaa 40 prosentin sukupuolikiintiötä.

Länsi-Uudenmaan sote-maakunnassa on kymmenen kuntaa eli tämä merkitsee vähintään 10 jäsentä. Tämä olisikin minimi edellytys sote-maakunta- ja kuntatason vanhusneuvostojen yhteistyölle ja tiedonkululle. Espoon vanhusneuvosto toivoo useampaa kuin yhtä jäsentä Espoosta. Yhteistyötä tulisi toteuttaa mm. yhteistapaamisten muodossa. Maakunnan vanhusneuvoston työskentely voi muodostua haasteelliseksi vaikuttamiskamppailuksi.

Kansalliskielilautakunta (Maakuntalaki 33 §)

Lautakunnan tehtävä on merkittävä. Vanhusneuvosto suosittelee jäseniksi valittavaksi erityisesti kielivähemmistöön kuuluvia asukkaita, jotka ovat kuntien vanhusneuvostojen jäseniä.

SOTE -järjestämislaki

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen kunnissa ja sote-maakunnassa (Järjestämislaki 6§ ja 7§))

Vanhusneuvosto pitää tärkeänä, että kunnalla on jatkossakin vastuu asukkaidensa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä sekä ympäristönsuojelusta. Hyvinvointiin ja terveyteen vaikuttavat sosiaali- ja terveydenhuollon ohella laajasti yhteiskunnan ja siihen liittyen myös kuntien toiminta kokonaisuutena. Hyvinvoinnin kannalta tärkeää on mahdollisuus vaikuttaa itseään ja omaa yhteisöään koskeviin päätöksiin sekä osallisuus mielekkäissä ja omia yhteisöjä palvelevassa tekemisessä.

8.7.2020

Sote-järjestämislain 6 §:n mukaan kunnan on arvioitava ennakkoon päätöstensä vaikutukset ihmisten hyvinvointiin ja terveyteen ja otettava ne huomioon kunnan eri toimialojen päätöksenteossa. Kunnan on toimitettava hyvinvointikertomus ja -suunnitelma sote-maakunnalle.

Vanhusneuvosto huomauttaa, että voimassa olevan terveydenhoitolain (10/1326) 11§ mukaan kuntien ja sairaanhoitopiirin kuntayhtymän tehtävänä on päätöksenteon ja ratkaisujen valmistelussa arvioida tehtävien päätösten ja ratkaisujen vaikutukset väestön terveyteen ja sosiaaliseen hyvinvointiin. THL:n (2019) tekemän seurannan mukaan Espoossa on kyllä valtuustopäätös ennakkoarvioinnista, mutta käytännössä arviointia päätösten terveysvaikutuksista on tehty vain joskus sosiaali- ja terveystalokunnassa, ei lainkaan muussa päätöksenteossa. Tässä on paljon parannettavaa tulevaisuudessa.

Kunnan eri toimialojen on tehtävä yhteistyötä hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä. **Vanhusneuvosto pitää erittäin tärkeänä soten siirtyessä maakuntaan, että myös kunta nimeää hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen monialaisen työryhmän, vastuutahon ja koordinaattorin vastinpariksi maakunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen organisaatiolle (7§).** Kunnan on myös nimettävä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen vastuutaho ja tehtävä yhteistyötä sote-maakunnan sekä muiden kunnassa toimivien julkisten toimijoiden sekä yksityisten yritysten ja yleishyödyllisten yhteisöjen kanssa. **Vanhusneuvosto toivoo, että nimettävä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen vastuutaho ottaa vanhuspalvelujen nykyisen esittelijän roolin ja tuo aktiivisesti Espoon vanhusneuvostolle käsiteltäväksi asioita.** Vanhusneuvostossa on vapaaehtoisia ”kokemusasiantuntijoita” mukaan vaikutusten arviointiin ja suunnitelmien ja kertomusten valmisteluun.

Lain perusteluissa todetaan, että kunnilla olisi jatkossakin mahdollisuus tukea järjestöjen toimintaa esimerkiksi huolehtimalla järjestöjen avustuksista eri toimialoilla, tarjoamalla järjestöille tiloja ja ohjaamalla kuntalaisia järjestöjen toiminnan piiriin, kuten vertaistukeen tai vapaaehtoistoimintaan. Vanhusneuvosto toivoo Espoon menettelevän näin.

Vanhusneuvosto on huolissaan kuntien intresseistä koko väestön ja ennen kaikkea vanhusten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä ja toimintakyvyn ylläpitämisestä järjestelmässä, jossa hoitopalveluista vastaa eri organisaatio. Valtiovalta tarjoaa kunnille pientä korvausta onnistuneesta hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä, mutta onko se riittävä. Yhteistyörakenteiden, toiminnan seurannan, arvioinnin ja valvonnan toteutumisesta tulee pitää huolta yhtälailla sote-maakunnassa kuin kunnissa.

Lopuksi vanhusneuvosto toteaa, että sote-uudistus on ilmeisen välttämätön pienten kuntien osalta, mutta se ei välttämättä tue Espoon vanhustenhuollon haasteiden toteuttamisessa.

Espoossa 13.8.2020

ESPOON VANHUSNEUVOSTO

Olli Männikkö

Marja-Liisa Lahtinen

Puheenjohtaja

Varapuheenjohtaja

Katri Rannisto

Kerttu Perttilä

Jäsen

Jäsen